

**HOE
ONTWIKKEL IK
ZELF EEN
GOEDE TOETS?**

- 1. Vier toetsprincipes als rode draad**
 - 1.1 Hoe zorg ik ervoor dat mijn toets valide is?
 - 1.2 Hoe zorg ik ervoor dat mijn toets betrouwbaar is?
 - 1.3 Hoe zet ik mijn toets efficiënt in?
 - 1.4 Hoe hou ik rekening met de impact van mijn toets op de leerder en het onderwijs?
 - 1.5 De perfecte toets: een illusie

- 2. Stappenplan voor het ontwikkelen van een toets**

- 3. Aandachtspunten bij productieve toetsen**

1. Vier toetsprincipes als rode draad

Bij het ontwikkelen van een toets is het belangrijk rekening te houden met de volgende toetsprincipes: validiteit, betrouwbaarheid, efficiëntie en impact. Opdat de resultaten van een cursist op een toets een zo reëel mogelijk beeld zouden geven van zijn (taal)vaardigheid, is het noodzakelijk dat de toets zo valide en betrouwbaar mogelijk is en dat ze efficiënt wordt ingezet. Bovendien moet ook rekening gehouden worden met de impact die de toets heeft op de leerder en het onderwijs.

Omdat deze toetsprincipes in elke stap van de ontwikkeling van een toets belangrijk zijn, nemen we deze principes in een aparte paragraaf op. Het is wel de bedoeling dat, indien u gebruikt maakt van het stappenplan in punt twee, u bij elke stap ook aandacht besteedt aan het verhogen van de validiteit, betrouwbaarheid en efficiëntie van de toets die u ontwikkelt en dat u rekening houdt met de impact van uw toets.

In dit onderdeel bekijken we de vier toetsprincipes van naderbij. We leggen telkens uit wat onder elk principe verstaan wordt. Daarna reiken we, aan de hand van voorbeelden, tips en suggesties aan om de validiteit, betrouwbaarheid en efficiëntie van uw toets te verhogen.

1.1 Hoe zorg ik ervoor dat mijn toets valide is?

Met validiteit wordt bedoeld dat u met de toets meet wat u wil meten. In het geval van de toetstaken voor Richtgraad 1.1. en 1.2. meet u waar een cursist staat in verhouding tot de eindtermen.

We geven u een aantal tips mee met betrekking tot hoe u de validiteit van een toets kan verhogen. Ter verduidelijking geven we telkens een aantal voorbeelden.

Tip 1: Expliciteer wat u met uw toets wil meten.

Als voorbeeld geven we een schrijftoets. Deze komt niet uit het takenpakket voor Richtgraad 1.

Schrijfvaardigheid: over de tijd	
Vul zelf de juiste tijd aan:	
1. In de zomer
2. Elke morgen.....
3. Gisteren.....
4. Volgend jaar.....
Score: /10	

Om na te gaan of deze toets valide is, moeten we nagaan of deze toets meet wat ze wil meten. Op deze vraag kunnen we hier echter geen antwoord geven, omdat het onduidelijk is wat de bedoeling van deze toets is. Het is onduidelijk wat de cursisten hier moeten doen. Daarom kunnen we in dit geval geen uitspraak over de validiteit doen.

Een eerste stap in het ontwikkelen van een valide toets is dan ook het expliciteren van wat u met de toets wil meten. Want pas wanneer u weet wat u wil meten, kan u nagaan of u het met de toets ook meet. In stap 1 van het stappenplan, op p. 51 van deze handleiding, komt dit item uitgebreid aan bod.

Tip 2: Zorg ervoor dat uw toets meet wat u wil meten. Meet geen andere dingen.

Ter verduidelijking geven we twee voorbeelden, die opnieuw niet in het pakket voor Richtgraad 1 werden opgenomen.

Voorbeeld 1

Een docent NT2 laat zijn cursisten een liedje op cassette beluisteren. De cursisten krijgen de tekst van het liedje waarin verschillende woorden zijn weggelaten. Ze moeten in de 'gaten' de juiste woorden invullen.

De resultaten van deze toets zullen niet noodzakelijk een realistisch beeld geven van de luistervaardigheid van de cursisten. We zijn er immers niet zeker van of de cursisten de woorden kunnen invullen omdat ze de tekst begrepen hebben, of omdat ze zich de woorden herinneren. Omdat het gevaar bestaat dat deze toets eerder het geheugen van de cursisten test, heeft men voor de validiteit van de toets niet veel garanties.

Voorbeeld 2

Toets spreken: naar de bakker

Doelstelling: de cursist kan zijn noden en wensen duidelijk maken aan iemand die hij niet kent.
Opdracht: de cursist gaat naar de bakker om een groot bruin, gesneden brood te kopen. Hij weet dat hij in deze opdracht Nederlands moet spreken en dat de structuur van het gesprek er als volgt uitziet: hij moet zelf de bakker aanspreken, zijn bestelling doen, vragen hoeveel hij moet betalen en het gesprek gepast afsluiten. Hij weet ook dat hij volledige zinnen moet spreken en dat hij zich niet mag beperken tot aanwijzen of gebarentaal.
 Rollenpatroon: de docent speelt de rol van de bakker, de cursist van de klant
Beoordelingsleutel: de cursist voldoet aan de vier criteria die in de opdracht geformuleerd zijn.

De validiteit van deze toets kan beter worden gegarandeerd dan de test in voorbeeld 1. Het is duidelijk dat de opdracht meet wat in de doelstelling staat: indien de cursist erin slaagt een groot bruin, gesneden brood te bestellen - op de wijze die de opdracht voorschrijft - is hij in staat zijn noden en wensen duidelijk te maken aan iemand die hij niet kent.

Omdat de cursist weet waarop hij gescoord zal worden, kan nagegaan worden of hij voldoende spreekvaardig is.

Tip 3: Maak ook aan de cursisten duidelijk op wat ze beoordeeld zullen worden

Het is belangrijk dat ook de cursisten weten op wat ze getoetst zullen worden. Als je bijvoorbeeld wil meten of cursisten de informatie in een weerbericht op de radio begrijpen (luisteren) en ze hun antwoord moeten neerschrijven, is het belangrijk dat ze weten dat het om een luisteroefening en niet om een schrijf oefening gaat. Misschien hebben ze schrik om fouten te schrijven en concentreren ze zich daar teveel op, waardoor het luisteren in het gedrang komt.

1.2 Hoe zorg ik ervoor dat mijn toets betrouwbaar is?

Met betrouwbaarheid wordt bedoeld dat er op een objectieve manier gescoord wordt en de scores van de cursisten niet afhangen van toeval of externe factoren.

Aan de hand van een aantal voorbeelden geven we tips met betrekking tot hoe u de betrouwbaarheid van uw toets kan verhogen.

Tip 1: Zorg voor items/vragen die onderling onafhankelijk zijn

Toets lezen: poezen te koop!!!

Doelstelling: de cursist kan de informatie in een krantenbericht begrijpen.

Instructie: Je leest in de krant de advertenties. Er staan vijf berichten in over een poes die je kan kopen. Lees de berichten op je blad. Er staan ook vijf foto's van poezen op je blad. Deze foto's hebben een nummer. Schrijf bij elk bericht welke foto de juiste poes toont.

In deze toets zijn de items onderling afhankelijk: wanneer een cursist een bericht bij een verkeerde foto plaatst zal hij dit automatisch ook voor een ander bericht doen. Om betrouwbaar te toetsen of een cursist voldoende taalvaardig is, moet hij de kans krijgen elke vraag goed te beantwoorden, los van het feit of hij de andere vragen juist of fout heeft beantwoord.

U kan de items van deze toets onderling onafhankelijk te maken door per bericht drie of meer foto's van poezen te geven. Indien een cursist bij het eerste bericht de verkeerde foto aangeeft, heeft dit geen invloed op zijn score op de overige items.

Of u kan zorgen voor een groter aantal foto's van poezen dan er berichten zijn. In dit geval vertelt u de cursisten dat het mogelijk is dat foto's op meerdere berichten betrekking hebben.

In het voorbeeldpakket zijn ook een aantal toetstaken opgenomen waarbij de afhankelijkheid van de items niet helemaal vermeden werd. Om te kunnen variëren in werkvormen hebben we ervoor gekozen deze toetstaken toch in het pakket op te nemen en de gevolgen van de itemafhankelijkheid voor de scores van de cursisten tot een minimum te herleiden.

In Toetstaak 49 (voor Niveau 1.1) ‘Hoe moet ik lopen?’ is het mogelijk dat wanneer een cursist éénmaal een fout maakt in de volgorde hij voor de rest van de items een nul scoort. Om dit te ondervangen letten we bij het scoren enkel nog op de volgorde waarin de cursist de tekeningen plaatst en niet meer op het juiste nummer dat bij een tekening moet staan. Een cursist die een fout gemaakt heeft en vanaf dat moment dus enkel nog foute nummers bij de tekeningen zal plaatsen, krijgt toch nog de maximumscore per item als hij de juiste volgorde van de tekeningen kiest.

Tip 2: Neem spreektoetsen op cassette op

Een docent NT2 vertelt:

‘Als ik spreektoetsen afneem, neem ik de gesprekken altijd op. Op die manier moet ik pas achteraf punten geven aan de cursisten en kan ik mijn volle aandacht bij het gesprek houden. Het is ook gemakkelijker om alle cursisten op eenzelfde manier te beoordelen als ie hen pas achteraf punten heeft.’

In deze beschrijving pleit de docent ervoor om bij het afnemen van spreektoetsen het gesprek op te nemen. Het is inderdaad gemakkelijker de cursist te beoordelen op zijn spreekvaardigheid als u achteraf nog eens rustig het gesprek kan beluisteren. Een gesprek verloopt immers vaak zo snel dat het soms moeilijk is achteraf nog na te gaan of een cursist een bepaald item aangehaald heeft of niet. Door nogmaals naar het gesprek te luisteren kan u dit op een objectieve manier nagaan en moet u geen gebruik maken van uw geheugen of intuïtie om de cursist te beoordelen. Bovendien is het op deze manier gemakkelijker alle cursisten op dezelfde manier te beoordelen en toevallige factoren zoals bijvoorbeeld vermoeidheid van de docent uit te schakelen.

Tip 3: Vergroot de betrouwbaarheid van je toets door met zijn tweeën te beoordelen

We laten hier opnieuw de docent NT2 aan het woord:

‘Bij de eindtoetsen werk ik altijd samen met mijn collega van de parallelklas. Zij luistert naar alle gesprekken van mijn cursisten en geeft hen een score. Ik doe hetzelfde met haar cursisten. Als we samen ongeveer tot dezelfde scores komen, weten we dat we redelijk objectief gescoord hebben. Als onze beoordeling sterk uiteenloopt, zoeken we samen naar de reden hiervoor.’

Niet alleen bij spreektoetsen, ook bij luister-, lees- en schrijftoetsen kan u de betrouwbaarheid nagaan door een andere docent de taalproductie van uw cursisten te laten beoordelen. Indien de twee beoordelingen niet ver uit elkaar lopen, mag u stellen dat uw toets betrouwbaar is. De scores van uw cursisten zijn dan immers geen toevallige scores: een andere docent komt tot ongeveer dezelfde beoordeling. Indien uw beoordeling sterk afwijkt van die van de andere docent, kan u samen nagaan waar het schoentje wringt. Op basis daarvan kan u uw beoordelingsmodel eventueel aanpassen.

Tip 4: Voorzie aan het begin van de toets een voorgesprek

Zoals u zelf al ondervonden heeft, bestaan er grote verschillen tussen cursisten wat betreft hun culturele en schoolse achtergrond, kennis van de wereld, vertrouwdheid met toetsen en met het gehanteerde toetsformaat. U kan aan deze verschillen tegemoet komen door voor het geven van de eigenlijke toetsinstructies een voorgesprek in te bouwen. Op die manier wordt niet alleen het inlevingsvermogen van de cursisten vergroot, ook hun motivatie om de toets te maken en tot een goed einde te brengen kan hierdoor gestimuleerd worden.

Tip 5: Formuleer de instructies en vragen zo eenvoudig en duidelijk mogelijk

Het is belangrijk de instructies van een toets zo eenvoudig mogelijk te formuleren. Ze geven immers aan wat de cursisten in de toets moeten doen en mogen daarom geen drempel vormen waardoor de cursisten de vragen niet kunnen oplossen. Indien dit wel het geval is, leveren de scores op de toets geen betrouwbare informatie over de taalvaardigheid van de cursisten. Naast eenvoudig geformuleerd moeten de instructies ook ondubbelzinnig zijn zodat de cursisten duidelijk weten wat ze moeten doen en op welke manier. Het is hierbij wel belangrijk dat in de instructies geen oplossingen prijsgegeven worden.

Ook de vragen in de toets zelf moeten eenvoudig en duidelijk zijn, zodat de cursisten ze zonder problemen begrijpen.

Tip 6: Zorg voor voldoende vragen/opdrachten

Het is belangrijk dat elke cursist voldoende kansen krijgt om zijn taalvaardigheid aan te tonen, zonder dat zijn score negatief wordt beïnvloed door toevalligheden zoals het plots binnenkomen van een persoon tijdens de toets, geluid op de speelplaats, een verstrooid moment, een verkeerd begrepen instructie,... . Om de invloed van dergelijke toevalligheden zoveel mogelijk in te perken, moet de toets voldoende vragen en opdrachten bevatten. De vraag waarbij een kandidaat door een toevalsfactor de mist ingaat, weegt bij twintig vragen veel minder door dan bij drie vragen.

Tip 7: Zorg ervoor dat voorkennis geen rol speelt

Het is belangrijk dat cursisten niet moeten of kunnen terugvallen op hun kennis van de wereld om de toets op te lossen, maar dat ze verplicht worden hun taalvaardigheid aan te tonen. Cursisten mogen bijvoorbeeld niet in staat zijn de juiste vakantiebestemming te kiezen in een reisbrochure op basis van hun kennis en zonder de informatie in die brochure te begrijpen. Of omgekeerd, cursisten moeten in staat zijn taken uit te voeren als ze het taalaanbod in de taak goed begrepen hebben. Extra kennis van de wereld mag geen vereiste zijn.

1.3. Hoe zet ik mijn toets efficiënt in?

Omdat het niet de bedoeling is dat toetsen te veel onderwijstijd in beslag nemen, is het belangrijk uw toetsen op een efficiënte manier in te zetten.

Dit betekent dat u op zo kort mogelijke tijd, zoveel mogelijk informatie over de taalvaardigheid van uw cursisten verzamelt en dat de toets praktisch in gebruik is.

Een toets mag bijvoorbeeld niet te lang duren, want dan verliezen de cursisten hun concentratie en kunnen ze hun taalvaardigheid onvoldoende aantonen.

Bij het efficiënt inzetten van toetsen moet u er wel over waken dat de twee andere toetsprincipes, validiteit en betrouwbaarheid, niet in het gedrang komen. Als u er bijvoorbeeld voor kiest de spreekvaardigheid van uw cursisten na te gaan door hen te laten opschrijven wat ze tijdens een gesprek zouden zeggen, wordt uw toets minder valide dan wanneer u kiest voor een gesprek met uw cursisten. Of indien u, zonder pauze te nemen, een spreektoets van uw cursisten afneemt, is dit misschien wel efficiënt, (op korte tijd hebt u een zicht op de spreekvaardigheid van al uw cursisten), maar de vraag is in hoeverre u nog objectief kan beoordelen. Toevallige factoren, zoals vermoeidheid, kunnen uw beoordeling beïnvloeden.

Tip : kies voor de meest efficiënte werkvorm

Omdat het efficiënt inzetten van een toets de validiteit en de betrouwbaarheid van uw toets kan verminderen, is het belangrijk te kiezen voor de werkvorm die rekening houdt met deze drie toetsprincipes. Bij spreektaken waarbij u de prestaties van 45 cursisten moet beoordelen, kan u er bijvoorbeeld voor kiezen de cursisten per twee met elkaar een gesprek te laten voeren. Op die manier kan u op kortere tijd meer cursisten beoordelen, meten wat u wil meten en de objectiviteit van uw beoordeling vergroten doordat u nu enkel de functie van beoordelaar op zich neemt en niet ook die van gesprekspartner.

Een voorbeeld van deze werkvorm vindt u bij toetstaak 45: 'Mijn vaderland' (voor Niveau 1.2)

1.4 Hoe hou ik rekening met de impact van mijn toets op de leerder en het onderwijs?

Wanneer een toets ontwikkeld is, moet ook bewust met de implementatie ervan omgegaan worden. Een toets is immers pas een goede toets als hij ook op een goede manier gebruikt wordt. Dit betekent dat rekening gehouden wordt met de impact van de toets op de leerder en het onderwijs.

Een spreektoets op een goede manier inzetten betekent dan dat u rekening houdt met de impact die deze toets op uw cursisten heeft. Indien een cursist telkens opnieuw heel zwak scoort op spreektoetsen, kan u ervoor opteren hem tijdens de pauze te observeren en zo een beeld te vormen van zijn taalvaardigheid. Door deze cursist niet binnen een toetssetting te beoordelen, maar in een meer natuurlijke omgeving, krijgt u misschien een realistischer beeld van zijn taalvaardigheid. Het is immers niet onmogelijk dat de cursist ten gevolge van stress zwak scoort op spreektoetsen en niet omdat hij niet vaardig is in het spreken van Nederlands. Voor meer informatie over de

impact van toetsen op de lerende verwijzen we naar het onderdeel 'Hoe ga ik ethisch om met toetsen?' van pagina 9 tot en met 17 van deze handleiding.

Naast de impact op de leerder, kunnen toetsen ook een impact op het onderwijs hebben. Indien tijdens de lessen de cursisten teveel voorbereid worden op datgene wat ze in de testen moeten doen, nemen toetsen veel van de onderwijstijd in beslag.

1.5 De perfecte toets: een illusie

We willen er nog even op wijzen dat het onmogelijk is een perfecte toets te ontwikkelen. Net omdat de vier toetsprincipes zich in een spanningsveld ten opzichte van elkaar bevinden, is het onmogelijk een toets te ontwikkelen die tegelijkertijd perfect valide, betrouwbaar en efficiënt is en waarvan de impact op de lerende en het onderwijs positief is.

Er moet natuurlijk wel naar gestreefd worden de toetsprincipes zoveel mogelijk te realiseren, maar men moet er zich van bewust blijven dat perfectie in dit geval onmogelijk is.

2. Stappenplan voor het ontwikkelen van een toets

In dit deel bieden we een stappenplan aan dat u kan gebruiken bij het ontwikkelen van een toets. Ter verduidelijking passen we elke stap toe op de ontwikkeling van een concrete toets. Doorheen de verschillende stappen werken we ook een voorbeeld uit. Dit is geen volwaardige toets (er zijn bijvoorbeeld te weinig items), maar net als de toetstaken in het pakket, een voorbeeldtoetstaak.

Stap 1: Bepaal waarom en wat u wil meten

1.1 Waarom wil u een toets afnemen?

Voor u van start gaat met het bedenken van een toets, is het essentieel eerst stil te staan bij de vraag waarom u wil toetsen. U bepaalt met andere woorden de functie van uw toets. Gaat het om een toets die dient als een tussentijdse evaluatie? Of is het de bedoeling op basis van de toetsresultaten cursisten al dan niet te laten overgaan naar een hoger niveau? De reden waarom u een toets afneemt, heeft belangrijke consequenties voor de vorm waarin ze gegoten wordt.

Zoals we in de rubriek ‘Hoe ga ik ethisch om met toetsen?’ al opmerkten is het belangrijk dat ook de cursist zelf weet waarom hij getest wordt en welke beslissingen eventueel op basis van zijn resultaten genomen zullen worden.

Door vooraf te expliciteren waarom u wil toetsen, vermijdt u dat er achter uw toets een verborgen agenda schuilt en ze niet wordt ingezet waarvoor ze uiteindelijk bedoeld is, namelijk het testen van de (taal)vaardigheid van uw cursisten.

Toepassing

De bedoeling van de voorbeeldtoetstaken is na te gaan hoe een cursist zich verhoudt ten opzichte van de eindtermen.

1.2 Wat wil u met de toets meten?

Als u weet waarom u wil toetsen, kan u bepalen wat u met de toets wil meten: wat is de inhoud of de doelstelling van uw toets?

Het is belangrijk hierbij rekening te houden met de doelgroep voor wie de toets bestemd is. In welke situaties moeten zij Nederlands gebruiken? Moeten zij zich in het dagelijks leven vooral mondeling kunnen uitdrukken? Over welke schrijfvaardigheden moeten zij beschikken? Vanaf welk niveau moet een anderstalige een bericht in de krant feilloos kunnen lezen en begrijpen? Deze en andere vragen doen u stilstaan bij wat een cursist op een bepaald moment in zijn verwerving van de Nederlandse taal zou moeten kunnen. Bij het ontwikkelen van een goede toets is het goed hier aandacht aan te besteden. De toets is immers geen doel op zich, maar een middel om na te gaan of een cursist een bepaald doel bereikt heeft of niet.

Tip: U kan de inhoud van uw toets bepalen door een aantal parameters te concretiseren.

- het niveau waarop de cursist de informatie moet verwerken
- het publiek dat bij het uitvoeren van de taak betrokken is: de cursist zelf, een bekende of onbekende taalgebruiker.
- het soort tekst dat in de toetstaak gebruikt wordt.
- de kenmerken van de tekst die in de toetstaak gebruikt wordt
- de context waarin de toetstaak zich afspeelt.

Voor meer uitleg over deze parameters verwijzen we naar pagina 40 van deze handleiding

Toepassing

De voorbeeldtoetstaken van Richtgraad 1, Niveau 1.1. en 1.2. zijn zoals al gezegd opgesteld door de Dienst voor Onderwijsontwikkeling. Voor elk niveau werden per vaardigheid een aantal eindtermen vooropgesteld. In elke eindtermen komen een aantal parameters in een bepaalde vorm terug. Daarnaast heeft de DVO ook de contexten die relevant zijn voor Richtgraad 1 vastgelegd. Deze kan u hanteren om inspiratie op te doen bij het bepalen van wat u met uw toets wil meten. U vindt de contexten netjes op een rij terug op pagina 24 van deze handleiding.

Om de volgende stappen in het ontwikkelen van een goede toetstaak te illustreren, hebben we één eindterm uit Richtgraad 1, Niveau 1.1. gekozen. Vanuit deze eindterm concretiseren we elke stap in het stappenplan om uiteindelijk tot een adequate toets te komen. Als doelgroep voor de toets nemen we een cursistengroep van 15 mensen (10 vrouwen en 5 mannen). De leeftijd van de cursisten schommelt tussen de 25 en de 50 jaar. Sommige cursisten werken, andere zijn werkloos of huisvrouw.

Meer concreet zal de vierde eindterm voor lezen in een toetstaak gegoten worden. Volgens deze eindterm moet de cursist op het einde van Richtgraad 1.1. voor lezen onder andere het volgende kunnen:

'De cursist kan de informatie overzichtelijk ordenen in *persuasieve* teksten zoals een uitnodiging, een voorstel en een oproep.'

We willen hierbij nog opmerken dat het ontwikkelen van een toets in de praktijk vaak zal bestaan uit het uitwerken van een aantal toetstaken waaraan meer dan één eindterm verbonden is. Voor een volwaardig examen of toets kunnen dus meerdere doelstellingen samen in één geïntegreerde taak uitgewerkt worden.

Stap 2: Denk na over situaties waarin datgene wat u wil meten in de realiteit voorkomt. Selecteer de voor de cursisten meest relevante situatie. Zet de functionele en communicatieve handelingen die mensen in deze situatie stellen op een rijtje.

Nadat u de inhoud van uw toets hebt vastgelegd, gaat u na in welke situaties van het dagelijks leven datgene wat u met uw toets wil meten, voorkomt. Indien u bijvoorbeeld wil nagaan of de cursisten voor zichzelf een boodschap kunnen noteren (inhoud of doelstelling van uw toets) gaat u na wanneer mensen dit in het echte leven doen. Het is hierbij belangrijk rekening te houden met de voorkennis en leefwereld van de cursisten. Een toets die gebaseerd is op een situatie die voor de cursisten totaal onbekend is, werkt demotiverend, omdat de cursisten er het nut niet van inzien. Bovendien kunnen cursisten door de onbekendheid met de situatie afgeschrikt worden. Deze belemmerende factoren kunnen ervoor zorgen dat de scores van de cursisten geen reële weerspiegeling zijn van hun taalvaardigheid.

Bij het selecteren van een situatie voor uw toets, kan u inspiratie vinden bij de contexten die door de DVO voor Richtgraad 1 werden geselecteerd. U vindt ze in de DVOmap en in deze handleiding op pagina 24.

We willen hier nog opmerken dat het natuurlijk onmogelijk is een situatie te kiezen die voor al uw cursisten even vertrouwd is. U kan hieraan tegemoet komen door uw toets ofwel af te stemmen op de situaties waarin de meeste cursisten vertrouwd zijn of door paralleltoetsen te ontwikkelen en te variëren in thema/situatie. In dit laatste geval zijn de toetsen even moeilijk, maar krijgt elke cursist de test die het meest aansluit bij zijn leefwereld.

Toepassing

In het geval van ons voorbeeld gaan we in deze stap na in welke situaties de cursisten te maken krijgen met een persuasieve tekst zoals een uitnodiging, een voorstel en een oproep. Hierbij kan je bijvoorbeeld denken aan de uitnodiging voor een trouwfeest, een voorstel van een collega om samen te lunchen of een oproep om te gaan stemmen. Als we het profiel van de cursisten voor wie we deze toetstaak maken bekijken, lijkt de eerste situatie (de uitnodiging voor een trouwfeest) de meest geschikte. Omdat er een aantal cursisten werkloos zijn kan het voor hen moeilijk zijn zich in een werksituatie in te leven en de toets tot een goed einde te brengen.

Ook de oproep om te gaan stemmen is in dit geval minder geschikt omdat een aantal van de cursisten geen Belg is.

Na het selecteren van de meest geschikte situatie, is de volgende stap het bepalen van de functionele en communicatieve handelingen die mensen in deze situatie stellen. Dé vraag luidt hierbij: wat moet je in de realiteit in deze situatie met de (Nederlandse) taal doen? Het is belangrijk dat de taalvaardigheden die een cursist nodig heeft om een toetstaak op te lossen overeenstemmen met datgene wat hij zou moeten doen indien hij in het dagdagelijks leven in diezelfde situatie zou moeten functioneren. Als vragen en opdrachten weinig tot niets te maken hebben met de taalhandelingen die iemand in een bepaalde situatie moet stellen, komen ze onnatuurlijk en

irrelevant over. Bovendien zijn ze voor de cursisten minder motiverend omdat het nut van dergelijke opdrachten voor hen niet duidelijk is.

Toepassing

Wat ons voorbeeld betreft, moeten we dus nagaan welke taalhandelingen iemand stelt die een uitnodiging voor een trouwfeest heeft ontvangen. Dit zijn onder andere deze handelingen:

- *je leest de uitnodiging*
- *je kijkt in je agenda of je de dag van het huwelijk vrij bent*
- *indien wel, noteer je op de juiste dag dat je naar een huwelijk moet (in de lijn van 'huwelijk/trouwfeest Marianne en Evert')*
- *je noteert ook het uur dat de huwelijksmis begint, het uur dat het feest begint, het adres van de kerk en van de zaal waar het feest doorgaat.*
- *je schrijft ook op dat je voor een bepaalde datum moet verwittigen door bv. te bellen naar de bruid of bruidegom*

Stap 3: Verzamel materiaal voor uw toets

Na het op een rijtje zetten van de taalhandelingen die mensen in een vooropgestelde situatie stellen, is het goed op zoek te gaan naar materiaal dat relevant is voor de situatie die u hebt geselecteerd. Hiervoor hoeft u natuurlijk niet te wachten tot u stap 2 volledig doorlopen hebt: het bekijken van materiaal kan net helpen bij het beschrijven van de functionele en communicatieve handelingen die mensen in die situatie stellen.

Voor het verzamelen van het toetsmateriaal geven we nog een aantal tips en suggesties mee:

Tip 1: Zorg voor een zo natuurlijk mogelijk taalaanbod

Gebruik in uw toetsen zo natuurlijk en motiverend mogelijk taalaanbod dat relevant is voor de doelgroep en voor de opdracht die u wil gebruiken. Laat het taalaanbod in de toets zoveel mogelijk aansluiten bij de leefwereld van de cursisten en bij de situaties waarin ze met het Nederlands geconfronteerd zullen worden.

De term 'taalaanbod' wordt hier in heel brede zin gebruikt: het kan gaan over geschreven of mondelinge teksten, maar ook over schematische of geformaliseerde voorstellingen met woorden zoals een tekening met tekst, een treintabel, een menukaart, enz. Belangrijk hierbij is dat het aanbod voldoende talige informatie bevat, zodat cursisten niet enkel losstaande woorden of zinnen moeten begrijpen.

Tip 2: Gebruik authentiek of semi-authentiek materiaal

Het gebruik van authentiek of semi-authentiek materiaal kan bijdragen tot het verhogen van de motivatie van de cursisten en van de relevantie van de toets.

Vaak kan u materiaal gebruiken in zijn oorspronkelijke, dus authentieke vorm: u kan bijvoorbeeld een omroepbericht in een station, een radioprogramma, een tekst uit een brochure,... overnemen in zijn bestaande vorm.

Soms is het nodig om het materiaal te bewerken door bijvoorbeeld een erg lange tekst in te korten. In dit geval gaat het dus om semi-authentiek materiaal.

Om te vermijden dat cursisten een toets kunnen oplossen op basis van wat ze zich uit de les herinneren en om hun motivatie te prikkelen, is het beter om in de toets een tekst te gebruiken die nog niet in de les aan bod gekomen is. Indien u bijvoorbeeld in de les een tekst gelezen hebt rond het thema sorteren, en u wil rond hetzelfde thema een toets afnemen, is het af te raden dezelfde tekst voor de test te gebruiken. Cursisten kunnen immers op basis van hun geheugen komen tot goede antwoorden. In dit geval komt opnieuw de validiteit van uw toets in het gedrang: u test niet zozeer de leesvaardigheid maar eerder het geheugen van uw cursisten.

Tip 3: Pas de moeilijkheidsgraad van uw toets aan als hij voor een tussentijdse evaluatie bedoeld is

Het is belangrijk dat de moeilijkheidsgraad van de toetstaak aansluit bij wat de cursisten op dat moment verondersteld worden aan te kunnen. Tijdens een evaluatiemoment geconfronteerd worden met een opdracht die te moeilijk is, is erg demotiverend. Criteria die kunnen helpen bij het bepalen van de moeilijkheidsgraad van een tekst zijn onder andere de lengte, het woordgebruik, de zinsconstructies, de structuur en het tempo (bij luisterteksten). Ook de parameters: publiek, verwerkingsniveau, enz. kunnen aangepast worden zodat de toets gemakkelijker of moeilijker wordt.

Meer informatie met betrekking tot aan welke kenmerken het materiaal op het einde van Niveau 1.1 en 1.2 moet voldoen, vindt u in de DVOMap op pagina 67,70,72 en75).

Voor het ontwikkelen van materiaal van tussentijdse toetsen, kan u, zoals al gesteld, de paramaters van de eindtermen enigszins aanpassen zodat de toets minder moeilijk wordt. Informatie en inspiratie hiervoor vindt u in deze handleiding op pagina 40.

Ter verduidelijking geven we nog een voorbeeld over hoe u een toets voor uw cursisten moeilijker kan maken.

In het pakket vindt u bij de eindterm lezen een toets waarbij de cursisten informatie in een uitnodiging moeten begrijpen. (Niveau 1.2, toetstaak 9). De tekst is geschreven door een buurtbewoner van de cursist. U kan deze toetstaak moeilijker maken door de tekst te vervangen door een uitnodiging voor het personeelsfeest van het werk van de cursist. De tekst is dan geschreven door de directeur en de gebruikte taal van formelere aard en daarom moeilijker.

Toepassing

Wat ons voorbeeld betreft, kan u best vertrekken vanuit een bestaande uitnodiging voor een trouwfeest (met daarbij dus ook een apart kaartje voor de receptie en/of het avondfeest). Natuurlijk moeten woorden of zinnen die te moeilijk zijn aangepast worden aan het niveau van uw cursisten.

De tekst in het voorbeeld kan er dan als volgt uit zien:

Ali en Marta Maertens-Lejeun Zandstraat 45 9000 Gent	Paulo en Maria Dubois-Choua Winterstraat 36 9000 Gent
<p>nodigen u van harte uit op de huwelijksmis van Marianne Maertens en Evert Dubois Op zaterdag 15 april Om 14u30 In de Heilig Hart Kerk van Gent (Kerkplein 15)</p>	

<p>U en uw partner worden van harte uitgenodigd op ons avondfeest. U wordt om 21 uur verwacht in zaal 'De tortelduifjes' Graag een seintje vóór 7 april.</p> <p>Telefoon Marianne: 09/78.65.32 of Evert: 0489/12.36.49</p> <p>Feestadres: De tortelduifjes, Marktstraat 63, 9000 Gent</p>
--

Stap 4: Stel de instructies en de vragen op.

Bij het opstellen van de instructies en de vragen spelen de toetsprincipes validiteit en betrouwbaarheid een cruciale rol. Van pagina 44 tot 51 van deze handleiding vindt u een overzicht van hoe u bij het opstellen van de instructies en vragen rekening kan houden met de validiteit en de betrouwbaarheid van uw toets.

Bovendien is het belangrijk rekening te houden met het feit dat u de cursisten enkel kan beoordelen op de dingen die u effectief gevraagd hebt. Als u bijvoorbeeld de cursisten een tekstje wil laten schrijven over wat ze in hun vrije tijd doen en u vermeldt niet dat ze volledige zinnen moeten schrijven, dan kan u cursisten die steekwoorden opschrijven geen lagere score geven.

Toepassing

De instructie en vragen in ons voorbeeld zien er als volgt uit:

‘Je vrienden Marianne en Evert gaan trouwen. Je hebt een uitnodiging en een kaartje voor het avondfeest gekregen. Lees de uitnodiging en het kaartje. Vul daarna volgende dingen in je agenda:

- op de dag van het huwelijk: ‘trouweest Marianne en Evert’*
- het uur van de mis*
- het uur van het avondfeest*
- het adres van de feestzaal*
- het telefoonnummer dat je moet bellen om te zeggen dat je komt*

Je krijgt voor deze taak 20 minuten. Veel succes!!!’

Opmerking

In deze toetstaak moeten de cursisten via een schriftelijke output aantonen dat ze de informatie in een huwelijksuitnodiging begrepen hebben. Wanneer cursisten de info daadwerkelijk begrepen hebben, kunnen ze de gegevens letterlijk overnemen. Juist daarom vormt schrijven hier geen belemmering voor het toetsen van de leesvaardigheid van de cursisten.

Stap 5: Zorg voor een beoordelingsleutel/beoordelingsmodel

Om achteraf objectief te kunnen beoordelen, is het handig na het opstellen van de vragen en de instructies te zorgen voor een beoordelingsleutel of beoordelingsmodel. Hierin kan u een overzicht geven van de antwoorden die als juist worden aangerekend. Het is belangrijk vooraf zo strikt mogelijk aan te geven wat u als goed en wat als fout zal beoordelen. Zeker bij productieve taken is het goed vooraf een minimumvereiste van een goed antwoord vast te leggen. Op die manier kan u sneller en efficiënter verbeteren. Dit komt natuurlijk ook de objectiviteit van het scoren ten goede.

Voor de wijze waarop u toetsresultaten het best kan beoordelen en interpreteren, verwijzen we naar het desbetreffende onderdeel van deze handleiding (van pagina 70 tot 75).

Toepassing

De beoordelingsleutel in ons voorbeeld ziet er als volgt uit:

<u>Inhoud</u>	
Vraag 1: de cursist noteert 'huwelijk Marianne en Evert' op de juiste dag in zijn agenda Minimumvereiste: 'Marianne en Evert trouwen' (indien de cursist op de verkeerde dag noteert, krijgt hij score nul voor dit item)	1
Vraag 2: de cursist noteert het juiste uur van de mis Minimumvereiste: 14 uur ('h' of 'u' wordt hier ook goed gerekend. '14' niet)	1
Vraag 3: de cursist noteert het juiste uur van het avondfeest Minimumvereiste: 21 uur ('h' of 'u' wordt hier ook goed gerekend. '21' niet)	1
Vraag 4: de cursist noteert het juiste adres van de feestzaal Minimumvereiste: 'Zwalmstraat 16'	1
Vraag 5: de cursist noteert het juiste telefoonnummer Minimumvereiste: 02/89.76.45	1
<u>Vorm</u>	
Het aantal fouten dat de cursist schrijft is aanvaardbaar. De fouten zijn niet hinderlijk in het begrijpen van wat de cursist bedoelt. De 'tekst' is eenvoudig gestructureerd: de cursist springt niet van de hak op de tak. OF: De cursist schrijft (heel) veel fouten en/of de fouten die hij maakt belemmeren het begrijpen van wat hij bedoelt. De tekst is niet logische opgebouwd: de cursist springt van de hak op de tak en het is moeilijk de logica te volgen.	1 of 0
Totaal	5

Bij productieve vaardigheden ziet het beoordelingsmodel er iets anders uit dan bij receptieve vaardigheden. Het is hierbij vooral van belang vooraf goed af te bakenen wat u als een goed en wat als een fout antwoord zal beoordelen.

We geven een voorbeeld. In het takenpakket voor Niveau 1.2 vindt u bij schrijven de toetstaak 'Oost west thuis best' (nummer 22). In deze taak moeten de cursisten een beschrijving geven van hun woning. Ze moeten drie dingen over hun huis schrijven. In de instructies wordt vermeld dat ze volledige zinnen moeten schrijven.

Het beoordelingsmodel van deze toetstaak ziet er als volgt uit:

Toetsitems	Score
<p>Preconditie</p> <p>De cursist geeft een beschrijving die in relatie staat tot de opdracht. De tekst moet minimaal uit twee zinnen bestaan.</p>	
<p>Inhoud</p> <p>Item 1. De cursist geeft een eerste beschrijving van zijn huis, of een deel van zijn huis. (Beschrijvingen m.b.t. het aantal personen dat in het huis van de cursist woont, worden ook als goed aangerekend.)</p> <p>Item 2. De cursist geeft een tweede beschrijving van zijn huis, of een deel van zijn huis.</p> <p>Item 3. De cursist geeft een derde beschrijving van zijn huis, of een deel van zijn huis.</p>	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
<p>Vorm</p> <p>De cursist maakt eenvoudige korte zinnen, minimaal een onderwerp en persoonsvorm. De zinnen mogen op dit niveau nog <u>af en toe</u> fouten bevatten zoals: spellingsfouten, fouten tegen de woordvolgorde,... . De fouten die gemaakt worden, hebben <u>geen systematisch karakter</u>; er worden niet steeds dezelfde fouten gemaakt EN de boodschap die de cursist met de tekst wil overbrengen, blijft ten alle tijde en voor iedereen duidelijk begrijpbaar.</p> <p>OF:</p> <p>De cursist formuleert zinnen, maar maakt <u>systematisch</u> dezelfde fouten, bijvoorbeeld tegen de woordvolgorde, vervoeging,... OF/EN de cursist maakt <u>veel fouten</u>, maar de boodschap is nog steeds duidelijk begrijpbaar.</p> <p>OF:</p> <p>De cursist formuleert onvolledige zinnen of beperkt zich tot enkele losse woorden. Hij herhaalt enkel de instructie of kan helemaal geen antwoord geven. De boodschap is hier en daar onduidelijk/niet begrijpbaar.</p>	<p>1</p> <p>of</p> <p>0,5</p> <p>of</p> <p>0</p>
Totaal	4

De beoordeling begint met het nagaan of de cursist aan de preconditionie voldaan heeft. Indien een cursist bijvoorbeeld over zijn hobby's schrijft, wordt zijn prestatie niet verder beoordeeld, omdat hij niet aan de preconditionie voldoet.

Daarna wordt de tekst van de cursist beoordeeld op de inhoud en de vorm. Wat de inhoud betreft, worden alle beschrijvingen goedgekeurd die over het huis of een deel van het huis van de cursist handelen. 'Ik heb een grote slaapkamer' maar ook 'Ik heb lederen zetels' worden dus als goede antwoorden beschouwd. Hoe de cursist deze beschrijvingen noteert, heeft geen enkel belang op zijn score op de inhoud. Zolang duidelijk blijft dat hij een beschrijving geeft over zijn huis, krijgt hij zijn punten.

De beoordeling van de vorm verloopt volgens drie categorieën. Cursisten die weinig fouten schrijven en volledige zinnen maken, krijgen de totaalscore. Cursisten die systematisch dezelfde fouten schrijven krijgen een half punt, op voorwaarde dat de boodschap, ondanks deze fouten, nog altijd begrijpbaar blijft.

Cursisten die losse woorden schrijven of helemaal geen antwoord geven, krijgen score nul.

Stap 6: Stel het toetsblad voor de cursisten op

Na het opstellen van de vragen en het beoordelingsmodel is de laatste stap het opmaken van het toetsblad voor de cursisten.

Hierbij is het belangrijk de instructie, die u mondeling hebt overgebracht, ook op het toetsblad te noteren. Op die manier kunnen de cursisten ook tijdens het maken van de toets teruggrijpen naar de instructie als ze plots niet meer weten wat ze moeten doen.

Naast de instructie moeten natuurlijk ook de vragen op het blad opgenomen worden en in het geval van een leestaak ook de leestekst. Bij dit laatste is het aangewezen de leestekst en de vragen op een apart blad aan te brengen. Op die manier kan de cursist gemakkelijker werken doordat hij de vragen naast de leestekst kan leggen.

Op de volgende pagina's ziet u hoe het toetsblad van de cursisten er kan uitzien.

Naam:
Datum:

Toets

Je vrienden Marianne en Evert gaan trouwen. Je hebt een uitnodiging en een kaartje voor het avondfeest gekregen. Lees de uitnodiging en het kaartje. Vul daarna volgende dingen in je agenda:

- *op de dag van het huwelijk: 'trouwfeest Marianne en Evert'*
- *het uur van de mis*
- *het uur van het avondfeest*
- *het adres van de feestzaal*
- *het telefoonnummer dat je moet bellen om te zeggen dat je komt*

Je krijgt voor deze taak 20 minuten. Veel succes!!!'

Ali en Marta Maertens-Lejeune
Zandstraat 45
9000 Gent

Paulo en Maria Dubois-Choua
Winterstraat 36
9000 Gent

nodigen u van harte uit op de huwelijksmis van
Marianne Maertens en Evert Dubois
Op zaterdag 15 april
Om 14u30
In de Heilig Hart Kerk van Gent
(Kerkplein 15)

U en uw partner worden van harte uitgenodigd op ons avondfeest.
U wordt om 21 uur verwacht in zaal 'De tortelduijjes'
Graag een seintje vóór 7 april.

Telefoon Marianne: 09/78.65.32 of Evert: 0489/12.36.49

Feestadres: De tortelduijjes, Marktstraat 63, 9000 Gent

Je agenda

3 april	4april	5april	6april	7april	8april	9april
10april	11april	12april	13april	14april	15april	16april

3. Aandachtspunten bij productieve toetsen

Omdat het ontwikkelen van toetsen voor de productieve vaardigheden spreken en schrijven een aantal specifieke aandachtspunten vraagt, zetten we hier vijf tips op een rijtje.

Tip 1: Zorg ervoor dat de opdracht zo authentiek mogelijk is

Laat de cursisten iets zeggen of schrijven wat ze ook in hun dagelijks leven in het Nederlands moeten kunnen zeggen of schrijven.

Voorbeelden hiervan zijn: een brief beantwoorden van een vriend in het buitenland, persoonlijke gegevens invullen op een formulier, een telefonische afspraak maken bij de dokter, hulp vragen aan een vriend om te helpen verhuizen,... . Wat de spreektaken betreft, moet vermeden worden dat cursisten zich kunnen uitdrukken via gebarentaal of met losse woorden. Op die manier wordt het immers moeilijk na te gaan of iemand in staat is Nederlands te schrijven of te spreken.

Tip 2: Zorg voor oefeningen die voldoende taal genereren

Op die manier kan u een betrouwbaar oordeel vellen over de prestaties van de cursisten.

Het is met andere woorden aangewezen geen opdrachten te geven waarbij de cursisten zich voor het antwoord tot één woord kunnen beperken. Invuloefeningen zijn bijvoorbeeld minder geschikt om te meten of iemand in staat is Nederlands te schrijven. Wat spreken betreft, is het belangrijk dat de cursist zelf zoveel mogelijk aan het woord is. Bij een dialoog neemt u als docent dan ook best de rol op van de persoon die het minst moet spreken. Indien u bijvoorbeeld een dialoog wil simuleren tussen een dokter en zijn patiënt, is het beter dat de cursist de rol van patiënt op zich neemt, omdat deze, in de meeste gevallen, het meest aan bod moet komen. Een bijkomende reden is natuurlijk dat het voor de cursist motiverender en herkenbaarder is zich in de rol van patiënt in te leven.

Tip 3: Zorg voor oefeningen die de kandidaat niet té veel vrijheid laten

Zo geeft u zichzelf houvast voor de beoordeling (zie ook tip 4 en 5). Deel de te leveren prestatie op in scorebare onderdelen.

Voorbeeld 1: in de brief naar zijn vriend moet de cursist ingaan op enkele vragen van zijn vriend.

Voorbeeld 2: de cursisten moeten een routebeschrijving geven van een route die je kan controleren. Het is dus niet de bedoeling dat ze zomaar wat mogen vertellen.

Tip 4: Leg op voorhand vast welke aspecten u gaat scoren

Bepaal met andere woorden vooraf waarop u zal letten tijdens de beoordeling van de spreek- of schrijfvaardigheid van de cursist. Zo bent u bewust bezig met wat u toetst en kan u alle cursisten op een gelijke manier behandelen. Voor welke aspecten u kiest, is niet zo belangrijk, zolang ze overeenstemmen

met uw doelen of met de vaardigheid die u wil evalueren tijdens het leerproces.

Stel ook de cursisten zelf op de hoogte van de dimensies waarop ze gescoord zullen worden. Indien u bijvoorbeeld een score nul wil toekennen aan een cursist die slechts één zin schrijft, is het belangrijk dat de cursisten weten dat ze minimaal twee zinnen moeten schrijven. Of als u bij het toetsen van de spreekvaardigheid van uw cursisten onder andere wil scoren op de vloeiendheid, is het aangewezen dat de cursisten dit weten.

Tip 5: Omschrijf vooraf per aspect wat je als een goed antwoord zal beschouwen en wat niet (eventueel aan de hand van voorbeelden).

Zo ligt voor alle cursisten, min of meer, vast wat een bepaalde score waard is, en is deze niet afhankelijk van toevallige factoren zoals bijvoorbeeld uw humeur op het moment van de toetsafname. Elk mogelijk criterium kan hier in aanmerking komen als goed of fout antwoord, zolang het overeenstemt met het beoogde niveau van de cursisten.

Voorbeeld 1: in een briefje naar zijn vriend moet de cursist iets zeggen over zijn werk, zijn familie en het weer.

Voorbeeld 2: bij het maken van een afspraak met een vriend om naar de film te gaan, moet de cursist zeker volgende vragen stellen: op welke dag ze naar de film gaan, om hoe laat ze gaan, waar ze afspreken en welke film de vriend wil zien.

Ook in het pakket voor Richtgraad 1 hebben we zoveel mogelijk geprobeerd in de beoordelingsmodellen richtlijnen te geven voor wat een goed en wat een fout antwoord is.

Bijvoorbeeld bij toetstaak 29 (Wat vind jij van België? Deel 1) voor Niveau 1.2 wordt in het beoordelingsmodel gezegd dat het antwoord van de cursist een evaluatieve component moet bevatten. Indien dit niet zo, is krijgt de cursist een nul voor dat item.

Door dit vooraf in het beoordelingsmodel op te nemen kunnen de toetsen objectiever verbeterd worden.